

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Viite:

Imppola, J. 2019. Ukrainan setelit 1991-2018 : osa 1, alkuvaihe ja inflaatio. Numismaatikko 55 (2), 48-53.

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ukrainan setelit 1991 – 2018, osa 1, alkuvaihe ja inflaatio

Ukraina on ollut viime vuosina kovasti esillä maailmanpolitiikan tapahtumissa, ja siten on ehkä syytä myös luoda katsaus Ukrainan numismaattiseen kehitykseen. Ukrainalla on toki alueena ja maana hyvin pitkä ja monivaiheinen numismaattinen historia, mutta ottakaamme tällä kertaa lähempään tarkasteluun Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen aika.

Neuvostoliiton romahdettua tuli Ukrainasta itsenäinen tasavalta elokuussa 1991. Osana Neuvostoliittoa oli Ukraina varsin merkittävä neuvostotasavalta niin taloudellisesti kuin muutenkin. Kun Neuvostoliitto hajosi, aiheutti se Ukrainassakin suuria poliittisia ja taloudellisia mullistuksia. Itsenäistymisen jälkeen liittyi Ukraina Itsenäisten Valtioiden Yhteisöön (IVY) ja Neuvostoliiton ruplasta muodostettu Venäjän rupla pysyi maksuvälineenä. Tämä jo varsin inflatoitunut valuutta kuitenkin oli vaikeuksissa ja Ukraina ottikin käyttöön tammikuussa 1992 väliaikaisena ratkaisuna kuponkivaluutan, jonka nimeksi tuli karbovanets. Kyseisellä nimellä oli Ukrainassa ollut setelirahaa jo vuonna 1917 ja toisen maailmansodan aikana.

Karbovanets –arvoisten kuponkien liikkeellelasku alkoi vuonna 1992, jolloin julkaistu ensimmäinen mallin 1991 kuponkisarja käsitti nimellisarvot 1, 3, 5, 10, 25, 50 ja 100 karbovanetsia. Tämä sarja oli nimellisarvoiltaan identtinen Neuvostoliiton mallin 1961 setelisarjan kanssa ja sen arvo olikin vuoden 1992 ajan suhteessa 1:1 Venäjän ruplan kanssa ja maksuliikenne hoidettiin yhä Venäjän rahajärjestelmän kautta. Heinäkuussa 1992 alkanut Ukrainan massiivinen ruplaan sidottujen karbovanets-kuponkien liikkeellelasku horjutti koko Venäjän ja IVY-maiden ruplajärjestelmää ja oli merkittävä syy koko IVY-ruplajärjestelmän luhistumiselle. Marraskuusta 1992 lähtien ei Venäjän rupla ollut enää laillinen maksuväline Ukrainassa. Koska USA:n dollari kuitenkin katsottiin viralliseksi maksuvälineeksi Ukrainan rahaliikenne dollarisoitui voimakkaasti, eli kaikki merkittävät transaktiot tehtiin dollareissa ja inflaation riivaamasta kuponki-karbovanetsista tuli käytännössä toissijainen maksuväline. Dollarisaation huippuvuonna 1994 on arvioitu yli 40% taloudesta pyörineen dollareissa.

Mallin 1991 kupongit olivat kaikki saman kokoisia ja suunnittelultaan samanlaisia, vain nimellisarvo vaihteli. Sekä suunnittelu, painojälki että turvallisuus olivat varsin alkeellista tasoa, mikä heijastaa kuponkien väliaikaista luonnetta erinomaisesti. Kuponkien etupuolella oli nimellisarvomerkinnän lisäksi Lybid-hahmo Kiovan perustajat –monumentista.

Kuva 1. Kiovan perustajat –monumentti. Lähde: http://www.mykiev.info/uploads/page/page_pic/62/pamyatnik-osnovatelyam-kieva_1.jpg

Taustapuolen kuva-aiheena on Sophian katedraali Kiovassa. Kupongeissa ei ollut sarjanumerointia eikä allekirjoituksia. Kuponkien koko on 105 mm * 53 mm.

Kuva 2. Mallin 1991 kuponkisarja. Kuva: Jorma Impola SeAMK

Heti alusta pitäen jatkoi Ukraina karbovanets –kuponkivaluutta jo Neuvostoliiton loppuaikoina käynnistynyttä rahan vahvaa inflatoitumista, mikä johtui varsin suuresta seteleiden liikkeellelaskusta. Sarjaa jouduttiinkin uusimaan ja täydentämään vuonna 1992 100, 200, 500 ja 1 000 karbovanetsin

kuponkiseteleillä, jotka olivat jo paremmin tehtyjä ja niissä oli myös sarjanumerointi. Näissä mallin 1992 kuponkiseteleissä oli etupuolen kuva-aiheena Kiovan syntylegendaan kuvaama viikinkivene, jossa ovat kyydissä Kiovan perustajaveljekset Kyi, Schzek ja Khoriv. Veneen keulassa Titanic-elokuvan tyyliin tähyttävä Lybid-sisko koristi edellisen kuponkisarjan etupuolta. Taustapuolen kuva-aihe on mallin 1991 sarjasta tuttu Sophian katedraali Kiovassa. Kuponkien koko on 105 mm * 53 mm.

Kuva 3. Mallin 1992 kuponkisetelisarja. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Inflaation jatkaessa reipasta laukkansa täydennettiin kuponkisetelisarjaa vuonna 1993 2 000 ja 5 000 karbovanetsin arvoilla. Uudet arvot olivat muuten mallin 1992 kaltaisia, mutta uusiin arvoihin lisättiin molemmille puolille painettu Ukrainan valtion symboli kohdistuskuviona. Kuponkisetelien koko on 105 mm * 53 mm.

Kuva 4. Mallin 1993 kuponkisetelit. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Inflaatio kiihtyi kiihtymistään ja vuonna 1993 oli taas vaihteittain uudistettava ja täydennettävä kuponkisetelisarjaa. Uudeksi kuva-aiheeksi etusivulle otettiin Vladimirin monumentissa kuvattu Vladimir Suuri, joka hallitsi Kiovaa 980 – 1015. Taustapuolen kuva-aiheena Ukrainan valtionpankin pääkonttorin julkisivu. Uusina arvoina otettiin käyttöön vuonna 1993 20 000 ja 50 000 karbovanetsia. Nämä setelit ovat myös aiempia malleja hieman suurikokoisempia eli kooltaan 125mm * 57 mm.

Kuva 5. Mallin 1993 suuriarvoisemmat kuponkisetelit. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Inflaation yhä kiihtyessä ja saavuttaessa vuoden 1993 aikana huippunsa 10 260 prosenttia oli kuponkisetelistöä täydennettävä vuonna 1994 uudella 200 000 karbovanetsin kuponkisetelillä, jonka etupuolen sommittelua oli muutettu ja jossa oli taustapuolella uutena kuva-aiheena Kiovan oopperarakennus. Kuponkisetelin koko on 125mm * 57 mm.

Kuva 6. Mallin 1994 200 000 karbovanetsia vanhalla sarjanumeroinnilla. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Sarjaa täydennettiin myöhemmin uudella mallin 1994 500 000 karbovanetsin kuponkisetelillä, joiden etupuolen sommittelua oli muutettu 200 000 karbovanetsin kuponkisetelin tapaan. Myös 20 000,

50 000 ja 200 000 karbovanetsin kuponkisetelien sarjanumerointia uudistettiin. Kuponkisetelien koko on 125 mm * 57 mm.

Kuva 7. Mallin 1994 uudistetut kuponkisetelit. Kuva: Jorma Impola SeAMK.

Vuoden 1994 lopulla alkaneet taloudenuudistustoimet sisälsivät hintojen ja kaupan vapauttamisen lisäksi USA:n dollarin käytön kieltämisen elokuussa 1995 virallisena maksuvälineenä, mutta se silti säilytti asemansa erityisesti epävirallisessa taloudessa. Vuonna 1995 kuponkisetelistöstä uusittiin 5 000 ja 10 000 karbovanetsin arvot sarjanumeroinnin osalta sekä laskettiin liikkeelle täysin uudenlainen 1 000 000 karbovanetsin kuponkiseteli, jonka etusivulle oli kuvattu runoilija, taiteilija ja poliitikko T. G. Sevtsenkon patsas ja taustapuolelle Kiovan valtiollisen yliopiston punainen päärakennus. 1 000 000 karbovanetsin kuponkisetelin koko on 125 mm * 57 mm.

Näihin aikoihin vieraili eräs tuttavani Ukrainassa, ja rahaoloista hän kertoi sen mielenkiintoisen yksityiskohdan, että saadessaan kaupantekotilanteissa vaihtorahana pieniarvoisia kuponkiseteleitä olivat ne yleensä niin kamalassa kunnossa, että oli epävarmaa, että ne joku enää ottaisi vastaan maksuvälineinä.

Kuva 8. Mallin 1995 kuponkisetelit. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Kuponkiseteleiden suurimaksi nimellisarvoksi jäi 1 000 000 karbovanetsia, joka vastasi vuonna 1995 reilua 8 dollaria. Aika ja inflaatio ajoivat lopulta kuponkiseteleiden ohi ja 25. elokuuta 1996 annettiin presidentin asetus Ukrainan rahareformista, jossa uusi rahayksikkö Ukrainan grivna vastasi 100 000 vanhaa karbovanetsia ja noin puolta USA-dollaria. Siirtyminen karbovanetseistä grivnoinhin tapahtui 2. – 16. syyskuuta 1996. Lokakuun 1996 alusta lähtien oli Ukraina ainoa laillinen valuutta Ukrainan grivna. Rahanuudistusta varten oli Kanadassa painettu uudet 1, 2, 5, 10, 20, 50 ja 100 grivnan setelit mallia 1992. Näistä laskettiin kuitenkin liikkeeseen vain arvot 1 – 20 grivnaa, ja 50 sekä 100 grivnan setelit jäivät reserviin. Seteleiden koko on 135 mm * 70 mm.

Vuonna 2016, 20 vuotta rahanuudistuksen jälkeen, juhlisti Ukrainan Keskuspankki juhluvuotta kokoamalla yleisön ostettavaksi 28 grivna-setelin juhlakokoelman, jossa olivat edustettuna kaikki setelityypit 1 – 100 grivnan välillä. Tämän kokoelman helmet olivat aiemmin julkaisemattomat 50 ja 100 grivnan setelit mallia 1992, jotka tulivat näin mitätöintilävistettyinä keräilijöiden sataville. Kokoelmia tehtiin yhteensä 1 000 kappaletta niin kartonkikoteloon (katso Kuva 11) pakattuna kuin Prestige-pakattuna mustaan setelikansioon. Kokoelmat myytiin loppuun pikavauhtia, ja niiden markkina-arvo on tällä hetkellä vajaat 200 €.

Kuva 9. Ukrainan uudet liikkeelle lasketut grivna-arvoiset setelit mallia 1992. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

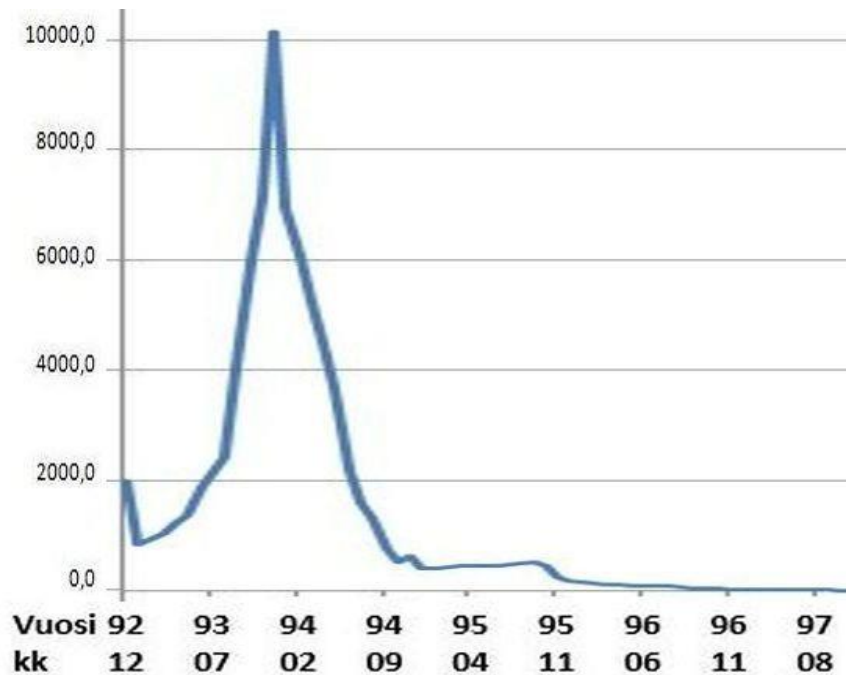
Kuva 10. Ukrainan uudet liikkeelle laskemattomat ja НЕПЛАТІЖНА –lävistetyt (mitätön) grivna-arvoiset setelit mallia 1992. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Kuva 11. Juhlasetelikokoelman kotelo. Kuva: Jorma Imppola SeAMK

Itse vierailin Ukrainassa Harkovan kaupungissa juuri niihin aikoihin, jolloin kuponkisetelit olivat poistuneet rahaliikenteestä ja uudet ja näyttävät grivna-arvoiset setelit olivat jo kierrossa. Tuohon aikaan vastasi yksi Ukraina grivna noin 0,25 USD eli suurin piirtein yhtä suomen markkaa, eli suurin kierrossa ollut arvo 20 grivnaa oli ehkä hieman pieniarvoisen tuntuinen.

Edellä numismatiikan avulla havainnollistettu Ukrainan vuosien 1991 – 1996 inflaatiokehitys on oppikirjaesimerkki monetaarisesta inflaatiosta, mikä on siis inflaatiota, joka johtuu suhteettoman suuresta rahan liikkeellelaskusta, jonka vuoksi hyödykkeiden määrään suhteutettu rahamäärä kasvaa voimakkaasti. Kehitystä kuvaa hyvin seuraava kaavio 1.

Kaavio 1. Ukrainan inflaatioprosentti 1992 – 1997.

Inflaation huippu ajoittui kesän 1993 ja kesän 1994 väliselle ajalle. Vuodenvaihteen 1993/1994 huikea yli 10 000 prosentin laskennallinen vuosi-inflaatio oli aikanaan maailman huikein inflaatiotasoa koskaan maassa, joka ei ole sodassa. Ukrainan hallinto pyrki ylläpitämään huonolla menestyksellä tiukkaa hinta- ja kauppakontrollia syksyyn 1994 asti. Vuoden 1994 lopun talousuudistukset ja ulkomaankaupan rajoitteiden purku saivat karbovanetsin arvon hiljalleen vakiintumaan. Vaikka inflaatio kohteli Venäjän ruplaa ankarasti vuoden 1992 jälkeen oli Ukrainan valuutan romahdus ruplan verrattuna noin kymmenkertainen. Kehitystä kuvaa hyvin USA:n dollarin arvon kehitys:

Vuoden 1992 lopussa 1 USD = 640 karbovanetsia
 Vuoden 1993 lopussa 1 USD = 12 610 karbovanetsia
 Vuoden 1994 lopussa 1 USD = 104 200 karbovanetsia
 Vuoden 1995 lopussa 1 USD = 179 400 karbovanetsia
 Vuoden 1996 lopussa 1 USD = 188 900 karbovanetsia = 1,89 grivnaa

Taulukko 1. USA:n dollarin arvo 1992 – 1996.